

VAIN RIKKAIDEN LASTEN LAJI:

Juniorikiekon sosiaalinen ja taloudellinen muodonmuutos Pohjois-Amerikassa

Jääkiekosta on tullut kautta kiekkomaailman kallis laji junioreille. Erityisen kukkaroa kysyvää lajin harrastaminen on Pohjois-Amerikassa. Syynä on duunariurheilun muuttuminen keskiluokan lajiksi. Pohjoisamerikkalaisella kehityksellä on oma taustansa, mutta samoja piirteitä on tunnistettavissa Suomessa.

Sanomalehtiotsikot kertovat samaa tarinaa jääkiekkoharrastuksen hinnasta. Kustannukset jättävät lapset kentän laidalle kertoi *Toronto Star* vuonna 1992. Juniorikiekkoilun kalliissa maailmassa lapset pitää jäällä vanhempien kukkaro, julisti *Colorado Springs Gazette* samana vuonna. Lasten kiekolusta puhuttaessa on pidettävä aina laskin kädessä, kertoi kirjeenvaihtaja Omskista vuonna 2008. Pelataksesi jalkapalloa, tarvitset pallon, totesi *Neue Zürcher Zeitung* vuonna 2013. Pelataksesi jääkiekkoa, tarvitset rahaa, jatkoi lehti.

Juniorijääkiekkoilu on muuttunut 1990-luvulta alkaen entistä kalliimmaksi sekä pojille että tytöille niin Pohjois-Amerikassa kuin Euroopassa. Muidenkin lajien, kuten tenniksen ja jalkapallon, kustannukset ovat nousseet. Mutta jääkiekosta on silti tullut yksi kalleimmista nuorisourheilun lajeista.

Yhdysvalloissa ja Kanadassa nuorisokiekkoilun kustannukset ovat kohonneet rajusti ja nousu jatkuu. Vuonna 2017 *Time*-lehti kertoi, että kiekkoilun keskikustannukset ovat Yhdysvalloissa 7 013 dollaria, liki 5 000 dollaria enemmän kuin tavallinen amerikkalaisperhe käyttää yleensä nuorten urheiluun. Kanadalaislehtien tuore selvitys osoitti, että jääkiekkoharrastuk-

sen perusmaksut ovat 4 500–7 000 dollaria vuodessa. Yksityisvalmennus, taitoleirit ja turnausmatkat voivat nostaa vuosikulut 15 000 dollariin. Jääkiekkoakatemioiden laskuttavat lukukausi- ja muina maksuina 35 000–65 000 dollaria. Vertailun vuoksi: uusi Mercedes Benz maksaa hiukan yli 57 000 dollaria (1 euro = 1,1 dollaria).

Mikä jääkiekossa maksaa Pohjois-Amerikassa?

Osasyynä ovat samat tekijät, jotka ovat johtaneet kustannusnousuun myös muissa kiekkomaissa: jääajan kalleus ja varusteet. Mutta on Pohjois-Amerikalle ja etenkin Yhdysvalloille ominaisia tekijöitä, kuten urheilustipendien metsästys korkeiden yliopistomaksujen välttämiseksi. USA:ssa jopa niin sanotut julkiset yliopistot laskuttavat opiskelijoilta kymmeniä tuhansia dollareita vuodessa.

Talouden merkitystä väheksymättä väitän, että kustannusnousu johtuu pääosin kysynnästä – vanhempien lapsilleen asettamista edistymis- ja menestysvaatimuksista. Taustalla on vanhemmuuden kulttuurinen muutos, joka on seurausta laajemmasta taloudellisesta, yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta kehityksestä Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Kyse on erityisesti nuorisolle tarkoitettujen harrastusohjelmien muutoksesta suurten ikäluokkien (”baby boomers”) aikuistuttua, talouden kasvu- ja lamakausien vaihtelusta 1970-luvulta alkaen, televisiourheilun saamasta suuremmasta huomiosta ja toisen aallon feminismistä, joka muutti vanhempien käsitystä tyttöjen harrastamisesta.

Tarkastelen tässä esseessä aluksi vanhemmuuden

Juniorijääkiekkoilu on muuttunut 1990-luvulta alkaen entistä kalliimmaksi sekä pojille että tytöille niin Pohjois-Amerikassa kuin Euroopassa.

Kuva: ANTERO AALTONEN

muuttumista 1980-luvulla. Tuolloin ilmenivät ensimerkit siitä, mikä nykyisin on tavallista jääkiekossa ja muissa lajeissa. Ympärivuotinen harjoittelu alkoi ja lisäksi vanhemmat ryhtyivät suunnittelemaan junioriurheilijoille yksilöllisiä kehityspolkuja.

Ihmepoika Pat LaFontaine

Muutosta kuvaa 18-vuotias **Pat LaFontaine**, josta Yhdysvaltojen laajalevikkisin urheilujulkaisu *Sports Illustrated* teki kansijutun vuonna 1983. Lehti esitti hänet michiganilaisena, jolla on huippumahdollisuudet tulevassa NHL:n varaustilaisuudessa. New York Islanders varasikin samana vuonna LaFontainen ensimmäisellä kierroksella kolmantena pelaajana. Hän teki NHL:ssä 15-vuotisen onnistuneen uran.

LaFontainesta ei tehnyt houkuttelevaa jutunaihetta yksin se, että hän oli yhdysvaltalainen huippulupaus. Tuohon aikaan yhdysvaltalaispelaajia oli vähän NHL:ssä. LaFontainesta teki erityisen se, että hän oli yhdysvaltalainen, joka pelasi huipputaso juniorikiekkoa Kanadassa. Pelatessaan Verdun Juniors in Quebec-joukkueessa, LaFontaine rikkoi NHL:n supertähtiin

kuuluneen **Guy Lafleurin** tekemät piste-ennätykset. Hänen saavutuksensa herättivät huomiota kautta Kanadan. Junioria haastateltiin erätuoilla *Hockey Night in Canada* -ohjelmassa ja pääministeri **Pierre Trudeau** onnitteli häntä yhden Lafleurin ennätyksen rikkouduttua.

Sports Illustratedin **Jack Falla** kuvasi, miten LaFontaine oli lähtenyt yhdysvaltalaisittain epätavalliselle polulle. Kanadassa teini-ikäiselle lahjakkaalle kiekkoilijalle oli tavallista muuttaa kotoa ja liittyä kovan tason junioriseuraan etäisessä kaupungissa, Yhdysvalloissa ei. LaFontainen tie NHL:ään edusti merkittävää siirtymää yhdysvaltalaisessa urheilussa. Ammattilaiseksi tähtäävälle, todennäköiselle ensimmäisen kierroksen varaukselle muutto oli järkevää.

Monet yhdysvaltalaiset teini-ikäiset urheilijat tekivät 1980-luvun alkupuolella samanlaisen päätöksen kuin Pat LaFontaine. **Andre Agassi** muutti 13-vuotiaana kotoaan maan toiselle puolelle Floridaan tenniskatemiaan. 15-vuotias **Mary Lou Retton** valmistautui vuoden 1984 olympiakisoihin voimistelukoulussa Houstonissa, lähes 2100 kilometrin päässä kotoaan Länsi-Virginiasta. Ammattimaisesti toteutettu harjoittelu oli jo tuolloin huomattava sijoitus. Mary Lou Rettonin perheelle se maksoi 10 000 dollaria vuodes-

sa – yhdysvaltalaisen kotitalouksien mediaanitulo oli 22 000 dollaria. Rettonin isä sanoikin, että köyhällä ei ole tähän varaa.

Isä-LaFontaine – uuden ajan airut

Patin isä **John LaFontaine** toimi autoyhtiön johtotehtävissä. Perheen kotona vierailleiden toimittajien mukaan järvenrantatalo Detroitin esikaupungissa oli kuin harjoituskeskus. Isä-LaFontaine ei säästellyt tukiessaan kahden poikansa kiekko- ja tyttärensä taitoluisteluuraa. Vuosikymmeniä aiemmin menestyvä yritysjohtaja ei olisi etsinyt pojalleen uraa ammattilaisurheilusta. Vielä 1980-luvulla Pat LaFontainesta kirjoittaneet toimittajat kysyivät, miksi isä meni niin pitkälle edistääkseen pojan ammattilaisuutta. Jack Falla pohti *Sports Illustrated* -lehdessä, halusiko Ontariossa varttunut ja kiekkoilut John LaFontaine saavuttaa unelmansa poikiensa kautta. Pat LaFontainen haastatteluista sai sen vaikutelman, että hänen menestyksensä oli isän huolellisesti ohjelmoimaa. Tänä päivänä toimittajat eivät enää kiinnitä huomiota nuoreen urheilijaan, jonka vanhemmat suuntaavat perheen voimavarat hänen kehitykseensä. Kun *Sports Illustrated* nosti kolme vuosikymmentä myöhemmin kansijuttuunsa kiekkolupaus **Auston Matthews**in, se ei kysellyt hänen vanhempiensa motiiveja lähettää poika vuodeksi Sveitsiin ennen NHL:n varaustilaisuutta.

Vanhempien omistautumisessa lastensa urheilumenestykselle ei sinänsä ollut mitään uutta. **Walter Gretsky** vei poikansa joka ilta harjoittelemaan takapihan kaukaloon. Hänenlaistensa miesten pojille – Gretsky oli puhelinasantaja – urheilu tarjosi mahdollisuuden paeta työväenluokkaisesta elämänpöyristä. Yritysten omistajien ja johtajien lapsille huippu-urheilu avasi väylän suurempaan vaurauteen ja maineeseen. 1980-luvun alun tähdet, kuten Gretsky, amerikkalaisen jalkapallon **Joe Montana** ja koripallon **Magic Johnson** – ja myöhemmin Andre Agassi, Mary Lou Retton ja ennen kaikkea **Michael Jordan** – olivat uudenlaisia urheilijoita: sujuvasanaisia, viehättäviä ja rikkaita.

Taloudellisesti hyvin pärjänneet vanhemmat halusivat uudenlaista menestystä. Heidän oma sukupolvensa ja sitä edeltävä sukupolvi olivat menestyneet ammatillisesti. Kun aineelliset tarpeet oli tyydytetty, heidän lapsensa saivat toteuttaa unelmiaan. Tämä yhdistää 1980-luvun kunnianhimoisia urheilijoita ja heitä tukeneita vanhempia. He puhuivat huippu-urheilusta unelmana.

Kilpailu maksukykyisistä harrastajista kovenee

Varakkaissa perheistä varttuneet nuoret urheilijat kertoivat Pohjois-Amerikan muuttuvasta yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta todellisuudesta. Vielä 1950-luvulla hiukan yli puolet yhdysvaltalaisista ja yli 40 prosenttia kanadalaisista työskenteli joko teollisuudessa tai maataloudessa. Vuonna 1991 vain 29 prosenttia yhdysvaltalaisista ja 27 prosenttia kanadalaisista oli näillä aloilla. Vastaavasti kaupan, rahoituksen ja palvelualan työpaikkojen määrä oli noussut yli puoleen työvoimasta.

Muutto esikaupunkeihin alkoi 1950-luvulla ja jatkui 1960-luvulla. Pääosa yhdysvaltalaisista asui esikaupunkiyhteisöissä 1980-luvulla. Perheet pienenevät ja kotitalouksien lisääntynyt vauraus sekä supistunut lapsiluku antoi vanhemmille mahdollisuuden ohjata enemmän voimavaroja lastensa harrastuksiin. Suurille ikäluokille 1950–1960-luvuilla pikavauhtia luotu nuorison harrastustoiminta muuttui monipuolisemmaksi 1970- ja 1980-luvuilla. Tarjonnasta tuli myös kaupallista, koska sen täytyi houkuttaa osallistujia suuria ikäluokkia pienemmistä lapsimääristä.

Uudenlaista toimintaa tarjosi muun muassa Compuware hockey Detroitissa. **Peter Karmanosin** vuonna 1973 perustama Compuware oli yksi Yhdysvaltojen suurimmista ohjelmistoyhtiöistä. Karmanos oli myös kolmen jääkiekkon juniorin isä. Yhtiö sponsoroi Detroitin alueen junioriliigojen joukkueita. Compuware perusti 1980-luvun alussa jääkiekon kesäkoulun, otti hoitoonsa jäähallin, lisäsi sponsorointia eri joukkueille ja osti Kanadan Windsorista junioriliigan joukkueen. Vuonna 1985 yhtiö käytti joukkueisiinsa, valmentajiin ja halliin yli puoli miljoonaa dollaria. Perheiden oli yhtä lailla kasvatettava varainkäyttöään.

Compuwaren toiminta tuotti tulosta. Kymmenen sen kasvattia pääsi NHL:ään 1980-luvulla. Montreal Canadiensin kykyjenetsijä vertasi Detroitin alueen ohjelmaa parhaisiin kanadalaisiin. Compuware sai osakseen myös arvostelua rahavoimalla luodusta junioritoiminnasta. Muutamat entiset junioripelajat ja heidän vanhempansa piikittelivät Karmanosta kovakouraisesta johtamisesta. Matkoja ja pelejä oli liikaa, toiminta oli kallista, erikoistunutta, liiaksi voittamiseen keskittyntä. Compuwarea, kuten muitakin huippuohjelmia arvosteltiin junioriurheilun ammattimaistamisesta.

Karmanos haistoi kuitenkin kysynnän. Compuwaren joukkueisiin pyrki poikia itäannikolta ja Kaliforniasta, ja vanhemmat olivat valmiit maksamaan laskun. Compuwaren kesäkiekkokouluut käynnistyivät vuonna 1981. Kolmessa vuodessa ne tuottivat 400 000 dollaria. Kesäkiekko ei ollut sinänsä uutuus Pohjois-Amerikassa. Kiekkokouluja oli toiminut kesäisin 1950-luvulta lähtien, jolloin NHL-pelaajat pitivät harjoituksia lapsille saadakseen palkkansa päälle tuloja. He eivät tarvinneet 1980-luvulla enää lisätuloja. Hallien omistajille kiekkokouluut olivat tärkeitä, koska jäätä tarvittiin taitoluistelijaille. Sekä kunnalliset että yksityiset hallit näkivät kesäkiekkokouluissa mahdollisuuden rahoittaa jäänhoitokustannuksia.

Huoli lasten pärjäämisestä syvenee

Kesäkiekon järjestäjät markkinoivat toimintaansa nuorille pelaajille mahdollisuutena kehittää taitojaan ja vanhemmille pelaajille tilaisuutena esiintyä kykyjenetsijöille ja valmentajille. Floridalainen yrittäjä avasi kiekkokoulun kanadalaisjunioreille, joiden perheet viettivät talvilomaa Floridan rannoilla. Quebeciläinen äiti selitti poikansa osallistumista: “Jos lapsi joutuu siivuun jääkiekosta pariksi viikoksi, se heikentää hänen luisteluaan.” Äidin mukaan hän jäisi jälkeen toisista lapsista.

Äidin motiiveista kertoo huoli jäämisestä jälkeen. Pohjoisamerikkalainen yhteiskunta on paljon eu-

rooppalaista kilpailullisempi, mikä heijastelee vallitsevaa vapaan talouden ideologiaa. Sodanjälkeisinä vuosikymmeninä kilpailullisuus kiristyi, kun suurten ikäluokkien kasvu ylitti saatavilla olleen harrastus- ja koulutustarjonnan. Suuret ikäluokat kasvattaneet vanhemmat sitoutuivat myös lastensa harrastuksiin enemmän kuin aikaisemmat sukupolvet; he kantoivat paljon huolta siitä, että heidän lapsensa suoriutuisivat keskimääräistä paremmin.

Nämä kehityssuunnat vahvistuivat 1980-luvulla. Valkoisten asuttamissa esikaupungeissa asui pienempiä ja varakkaampia perheitä. Mutta varakkuutta varjosti levottomuus. Suuret ikäluokat olivat kasvaneet kahden vuosikymmenen katkeamattoman talouskasvun oloissa. Seuraava sukupolvi (Gen X, 1964–79 syntyneet), aikuistui keskellä sodanjälkeisen teollisen talouden muutosta ja toistuvia talouslamoja. Kilpailullisuus voimistui Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Röyhkeän etenemisen edut näyttäytyivät suurina ja häviämisen uhat todellisena.

Keskiluokan turvallisuudentunnetta heikensi entisestään erityisesti vuonna 2008 alkanut maailmanlaajuinen lama. Yliopistokoulutus ei taannut Pohjois-Amerikassa enää turvattua uraa, kun työmarkkinat tukeutuivat tutkinnon suorittaneista. Tässä paljon kilpailullisemmassa ympäristössä vanhemmat näkivät, että lapsen pitää erottautua heistä. Menestys urheilussa, musiikissa tai muissa harrastuksissa kertoi lahjoista ja motivaatiosta. Yhtä lailla oli kyse yhteiskunnallisen pystyvyyden osoittamisesta – opista elämää varten. Sitä lapset tarvitsisivat menestyäkseen aikuisina. Amerikkalaiset sosiologit ovat käyttäneet käsitteitä harkittu harjaannuttaminen (concerted cultivation) ja johdateltu saavutus (orchestrated achievement) kuvaamaan tätä vanhemmuuden strategiaa. Tällaiseen vanhemmuuteen sitoutuneet aikuiset näkivät urheilun ja muut harrastukset välttämättömänä valmistautumisenä niin arvostettuun yliopistoon pääsemiseksi kuin ammatilliseen menestykseen. Eräs yhdysvaltalainen isä kiteytti tämän nykyvanhemmuutta käsittelevässä tutkimuksessa: “On erotuttava jollakin. Se tekee ainutlaatuisiksi. Muuten jää vajaaksi.”

Kun vanhemmat etsivät lapselleen mahdollisuutta erottua, niin he näkevät ylimääräiset urheiluharjoitukset välttämättömiksi. Samaan aikaan valmentajat ja seurajohtajat hallitsevat markkinoinnin. He vetoavat vanhempien unelmiin, pelkoihin, ylpeyteen ja toiveisiin. Miksi tämä lähestymistapa toimii niin moniin vanhempiin? Ensinnäkin media kertoo urheilijoista, jotka päättivät nuorina saavuttaa unelmansa. Heillä oli perheensä tuki joka askeleellaan. Toiseksi käsitykset lastenkasvatuksesta ovat muuttuneet vanhempien vastuuta painottaviksi – näin on tapahtunut erityisesti Pohjois-Amerikassa ja suuntaus on ilmeinen myös Euroopassa. Tämän seurauksena yhteys seuraan tai yhteisöön hylätään. Sen sijaan pelaajat ja vanhemmat etsivät itse parhaan edistymisreitit.

Tšekin tasavallassa vanhemmat vievät lapsiaan seurasta toiseen. He ostavat valmentajilta lupauksia lisääjäajasta ja näkyvyydestä. Silti pidämme kiinni 1800-luvun uskomuksesta, jonka mukaan urheilu rakentaa luonnetta. Tämän käsityksen mukaan osallistuminen joukkueurheiluun juurruttaa tyttäriimme ja poikiimme kuria, tarmoa ja kovuutta, jota he tarvitse-

vat aikuisina. Usko urheilun voimasta tarjota arvokasta oppia elämää varten oikeuttaa vanhemmille itselleen oikeutuksen rahan- ja ajankäyttöön. Samaan aikaan lasten urheilumenestys kertoo myös vanhempien menestyksestä.

Tutkimusten mukaan vanhemmat sitoutuvat lastensa urheiluharrastuksiin voidakseen tuntea olevansa “hyvä vanhempi”. Keskiluokan vanhemmat uskovat, etteivät he täytä mittoja toisiin vanhempiin verrattuna, elleivät he omistaudu täysin lastensa menestykselle. Nuorisourheilua yli kolme vuosikymmentä tutkinut sosiologi **Jay Coakley** tiivistää asian:

“Lasten saavutukset niin näkyvässä ja suuresti julkisessa harrastuksessa kuin urheilu symbolisoivat yksilön moraalista arvoa vanhempana. Lahjakkaat lapsiurheilijat muuttuvat siksi arvokkaaksi pääomaksi naapurustossa, yhteisöissä ja alakulttuureissa, jotka ovat sidoksissa huipputason junioriurheilunohjelmiin. Tämän saa monet vanhemmat tuntemaan olevansa velvoitettuja “sijoittamaan” lastensa urheiluharrastukseen. Monet ihmiset pitäisivät sijoituksen tekemättä jättämistä merkkinä vanhempien moraalista epäonnistumisesta.”

Lopulta kyse on voittamisesta: huomiosta joukkueessa, lisääjäajasta, siirtymisestä seuraavalle tasolle. Voittajauralla pysyvät saavat todellisia palkintoja: yliopistostipendejä, ehkä jopa sauman ammattilaisuuteen. Monille vanhemmille rahaa arvokkaampaa on statuksen vahvistuminen. Lastemme suoritukset tuovat aitoa iloa. Tätäkin enemmän yhdysvaltalaiset vanhemmat haluavat lastensa voittavan, koska se osoittaa, että he ovat voittaneet – ja, että he ovat parempia vanhempia.

BRUCE BERGLUND, PhD
Special Gift Officer, Independent researcher
Gustavus Adolphus College, Minnesota
Sähköposti: bberglund@gustavus.edu

Artikkeli on Jouko Kokkosen alkuperäistekstistä kääntämä ja lyhentämä. Teksti on kokonaisuudessaan luettavissa verkkoartikkelina osoitteessa www.lts.fi. Englanninkieliseen artikkeliin sisältyvät alkuperäiset lähdeviitteet.

LÄHTEET

- Käytetyt lehdet: **Colorado Springs Gazette Telegraph, Detroit Free Press, Gazette** (Montreal), **Los Angeles Times, Neue Zürcher Zeitung, Sports Illustrated, The Globe and Mail, The Hamilton Spectator, The New Times, The Province** (Vancouver), **Time, Toronto Star**
- Coakley J.** 2006. “The Good Father: Parental Expectations and Youth Sports,” *Leisure Studies* 25, no. 2 (April 2006).
- Thrall Jeannie S.** 2010. *Strategic Parenting: Making the Middle Class Through Distinction and Discipline.* PhD diss: University of Michigan, 2010.
- Lareau A.** *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life* (Berkeley: University of California Press, 2003).
- Winn M.** 1973. *Children Without Childhood.* New York: Pantheon.
- World Bank Open Data.** World Bank Group, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.IND.EMPL.ZS>